

Exodus 1. De NBV-vertaling met uitleg.

N.M. Sarna, een Joods bijbelgeleerde die een commentaar op het boek Exodus geschreven heeft zegt: De Tora is geen geschiedenisboek, maar een boek dat gebruik maakt van historische gegevens voor een leerdoel. Bijbelverhalen zijn geloofsdocumenten en geen verslagen van gebeurtenissen. Het is geschreven met het doel te leren hoe wij moeten leven. Zo zijn enkele aspecten in het eerste hoofdstuk mogelijk terug te voeren op historische gebeurtenissen, maar het heeft in de eerste plaats een leerdoel.

Om de Tora te kunnen ontvangen en voor men het beloofde land kan binnengaan is het nodig te ondervinden wat slavernij betekent. De Egyptische slavernij is een symbool van alle vormen van slavernij, en de bevrijding daaruit is symbolisch voor elke bevrijding. Elke Israëliet behoort zichzelf en de ander te bevrijden van slavernij. Ook een allochtoon, iemand die niet tot het eigen volk behoort, mag niet als slaaf behandeld worden. De autochtoon heeft op basis van erfelijkheid bepaalde rechten, maar 24 keer wordt in de Tora over de rechten van de autochtoon ('vreemdeling') geschreven.

De schrijver zal bewust dit hele gedeelte, dat afgesloten wordt met een zogenaamde 'setuma', in drie stukken van zeven verzen verdeeld hebben. Na de eerste zeven verzen is er ook een afsluiting, aangegeven door een 'petucha', waardoor een soort alinea ontstaat. Een setuma is de aanduiding dat een 'parasha', een leesgedeelte van Tenach, gesloten is, door een petucha wordt de parasha als open beschouwd. Deze aanduidingen van gedeelten van Tenach stammen uit de tijd van Maimonides, en komen vaak niet overeen met de later in gebruik gekomen hoofdstukindeling.

-in vers 1-7 wordt beschreven hoe de eerste generatie Israëlieten in Egypte komt, en hun einde.

-in vers 8-14 wordt de tweede generatie beschreven. Deze breidt zich enorm uit en wordt verdrukt.

-in vers 15-21 wordt de episode met de vroedvrouwen beschreven

-vers 22 sluit deze drie episodes af.

1-Dit zijn de namen van de zonen van Israël die samen met hem, Jakob, naar Egypte waren gekomen, ieder met zijn gezin.

Ook Genesis 46:8 begint met dezelfde zes woorden als Exodus 1:1. Ook daar wordt een lijst gegeven met de namen van Jakobs zonen. Behalve een herhaling van wat in Genesis staat, worden hier nieuwe dingen gezegd: de dood van Jozefs broers en de vermenigvuldiging van het volk. Dit vers legt zo een verbinding met het verleden en met de toekomst.

Dit: Er staat 'en dit'. Doordat er een scheidend accent bij dit woord staat, zou men kunnen lezen: En dit zijn ze dan:... Het voegwoord 'en' hoort er echt te staan. Hierdoor wordt een verbinding gelegd met wat in Genesis beschreven is.

Namen: namen zijn erg belangrijk. Door zijn naam wordt iemand bepaald. Het woord 'sheem', 'naam' is namelijk niet voor niets verwant aan het woord 'sham', dat 'daar' betekent. Als men iemands naam kent weet men wat over de persoon zelf. Dat is ook de reden dat van de naam van God, JHWH, niet bekend is hoe deze uitgesproken zou moeten worden.

N.B.: De uitdrukking 'en dit zijn de namen' komt 10 keer voor in de Tora.

Naar Egypte. Zoals in Genesis beschreven is woonden de Israëlieten in het land Gosen, in het oosten van de nijldelta. Alle belangrijke routes naar en van Egypte lagen in dit gebied.

Ieder met zijn gezin. Letterlijk: ieder en zijn huis. Met 'huis' zal inderdaad 'huisgezin' bedoeld zijn. Opvallend is dat deze uitdrukking verder alleen voorkomt in 1 Samuel 27:3 en

2 Samuel 2:3, waar David zijn mannen met hun gezinnen een veilige plek biedt om te wonen. Daarom zal hier met de uitdrukking ‘ieder en zijn huis’ ook zo’n veilige situatie bedoeld zijn.

In de NBV ontbreekt aan het eind van het vers ‘kwamen ze’. Toch zal de schrijver bewust tweemaal het woord ‘komen’ gebruikt hebben, terwijl het normaal gebruikte woord voor naar Egypte gaan is ‘afdalen’. Ook hiermee zal de schrijver willen aangeven dat Egypte in deze tijd een goede plek is voor Jakobs familie.

2-Ruben, Simeon, Levi, Juda

3-Issachar, Zebulon, Benjamin

4-Dan, Naftali, Gad en Aser.

5-Jozef was al langer in Egypte. In totaal waren daar toen zeventig personen die rechtstreeks van Jakob afstamden.

In Tenach worden wel twintig verschillende volgorden gebruikt om de zonen van Jakob te noemen. Mogelijk is dit om daarmee aan te geven dat er geen rangorde tussen hen bestond. Zeventig. Dit getal komt zeven keer voor in het boek Exodus. Het aantal van zeventig personen wordt ook genoemd in Genesis 46:27. Met deze zeventig waren meer mensen meegetrokken, die niet in deze telling inbegrepen zijn, zoals de vrouwen van Jozefs broers, de vrouwen van Sichem. Het getal zeventig is het getal van de volledigheid in deze wereld. Ook Noach had zeventig nakomelingen: volgens Genesis 10 waren er zeventig verschillende volken op de wereld.

Rechtstreeks afstammen van Jakob: Letterlijk ‘personen die uitgegaan waren uit de heup van Jakob’. In het boek Genesis wordt Jakobs ‘heup’ zeven keer vermeld, waarvan vijf keer in Genesis 32 (de worsteling van Jakob), en steeds is het woord ‘heup’ symbolisch voor geslachtsdeel.

6-Jozef en zijn broers en al hun generatiegenoten stierven.

Volgens Rasji worden de nakomelingen van Jakob nog genoemd na hun dood om hen respect te betuigen.

In Prediker 1:4 staat: De ene generatie verdwijnt, de andere generatie komt.

7-maar hun nakomelingen kregen veel kinderen en zo breidden de Israëlieten zich steeds meer uit. Ze werden zo talrijk dat ze het hele land bevolkten.

Veel kinderen krijgen: Letterlijk staat er: Ze waren vruchtbaar. Ibn Ezra zegt: zoals een boom vruchten voortbrengt.

Zich uitbreiden. Letterlijk staat er: wemelen, zwermen. Dit woord komt 7 keer voor in Genesis. Het heeft vooral betrekking op reptielen en amfibieën. Het wordt in Exodus 8 van de kikkers gezegd. De schrijvers van Tenach schrikken er niet voor terug om naar ons gevoel platvloerse uitdrukkingen te gebruiken.

Steeds meer: Ook hier wordt weer een werkwoord gebruikt: veel worden, talrijk worden. Ook wordt verteld dat ze zeer krachtig werden

Steeds meer: Hier staat twee keer ‘zeer, zeer’. Het tweemaal geschreven zijn van dit woord ‘zeer’ komt nog vijf keer voor in Tenach, waarvan drie keer in Genesis 17 als aan Abraham de belofte gedaan wordt dat hij een groot nageslacht zal krijgen. Rosenzweig zegt: deze uitdrukking ‘zeer, zeer’ heeft betrekking op alle vier werkwoorden ervoor.

Bevolken: Letterlijk ‘vol worden’. Dit zal natuurlijk niet overeenkomstig de reële situatie geweest zijn, maar de Israëlieten kwam men overal in het land Egypte tegen. Alle

Egyptenaren waren slaaf van de Farao door de maatregelen van Jozef en hadden dus geen vrijheid van reizen. Alleen de Israëlieten, en de priesters, hadden de mogelijkheid het land door te trekken, bijvoorbeeld om handel te drijven. Zie ook vers 12 en Exodus 3:22.

In dit vers staan vier werkwoorden in een actieve vorm. In een vertaling moet dit actieve ook tot uitdrukking komen.

Er worden zeven uitdrukkingen gebruikt om een toename aan te geven:

- 1/ vruchtbaar zijn
- 2/ talrijk zijn
- 3/ veel zijn
- 4/ sterk zijn
- 5/ met kracht
- 6/ kracht
- 7/ vol worden.

Zoals in het boek Genesis onvruchtbaarheid een probleem was, zo wordt hier vruchtbaarheid een probleem.

8-Er kwam in Egypte een nieuwe koning aan de macht, die Jozef niet gekend had.

Aan de macht komen: Letterlijk: In opstand komen tegen. Volgens rabbijn Hirsch betekent deze uitdrukking altijd dat een omkering door geweld is bedoeld.

Koning. Dit woord komt 14 keer voor in het boek Exodus. Dat de koning naamloos blijft kan bedoeld zijn om hem symbool te laten zijn voor elke despoot in de geschiedenis.

Nieuw. Betekent dit dat deze koning verschilt van zijn voorgangers? Er staat namelijk niet 'een andere koning', maar 'een nieuwe koning'. Vergelijk dit met Deuteronomium 32:17 en Richteren 5:8 waar met de uitdrukking 'nieuwe goden' bedoeld is 'goden, vijandig aan de God van Israël'.

Mogelijk dat met deze nieuwe koning Ramses II bedoeld is, die leefde van 1292 – 1225 voor de gewone jaartelling. Daarvoor zou Jozef dan een Farao uit de Hyksos dynastie gediend hebben. (De Hyksos waren van Semitische afkomst en hebben een eeuw lang over beneden-Egypte geheerst, van 1700-1680 voor de jaartelling, tot de 17^e dynastie). Volgens Durham betekent deze uitdrukking ook in het Egyptisch dat een nieuwe dynastie ontstaat.

Kennen, weten, weet hebben van. Ook 'erkennen'. Zie bijvoorbeeld Richteren 2:10 waar sprake is van 'een andere generatie die JHWH niet kende, noch de werken die Hij gedaan had'. En Psalm 1:6: JHWH kent de weg van de rechtvaardige. 'Hij kende niet' betekent ook volgens Benno Jacob: hij wilde niets weten van Jozef en zijn verdiensten.

De combinatie 'geen weet hebben van' komt 5 keer voor in Tenach.

- Exodus 1:9
- Prediker 4:13: *Een oude en dwaze koning die zich niet weet te laten waarschuwen.*
- Prediker 10:15: *Een dwaas die niet weet hoe hij naar een stad moet gaan.*
- Jesaja 29:12: *Een boek wordt gegeven aan een ongeletterde,*
- Jona 4:11: *Mensen die geen weet hebben van het verschil tussen rechts en links.*

Door de tekst van Exodus 1:9 te vergelijken met deze teksten lijkt de koning op een niet bepaald gunstige manier te worden voorgesteld (dwaas, ongeletterd, simpel).

9-Hij zei tegen zijn volk: 'De Israëlieten zijn te sterk voor ons en te talrijk.

Zie! Dit woord, dat in de NBV ontbreekt, geeft een abrupte verandering aan.

De Israëlieten. De NBV mist hier duidelijk iets. De eerste keer dat het woord 'volk' gebruikt wordt heeft het betrekking op het Egyptische volk, de tweede keer op 'het volk van Israël' (Dat staat er namelijk, en niet 'de Israëlieten'). Het is de eerste keer dat de nakomelingen van Jakob met dit woord aangeduid worden, en nog wel door een vreemde overheerser.

Te sterk en te talrijk: Het zou een absurde uitspraak zijn als de heerser van Egypte toegeeft dat deze asielzoekers echt machtiger waren dan zijn eigen volk. Dit staat er dan ook niet. De farao zegt: Het volk van de Israëlieten is te veel en te machtig vanuit ons standpunt gezien (Zie N. Leibowitsch en Buber-Rosenzweig).

10-Laten we verstandig handelen en voorkomen dat dit volk nog groter wordt. Want stel dat er een oorlog uitbreekt en zij zich aansluiten bij onze vijanden, de strijd tegen ons aanbinden en uit het land wegtrekken!

Verstandig handelen: Hiervóór staat nog een woordje dat zoiets betekent als ‘Kom op!’ Rashi legt uit dat dit een uitdrukking is die aangeeft dat men zich moet voorbereiden, zich moet gereed maken. Andere plaatsen waar dit woord gebruikt wordt zijn Genesis 11:3, 4 en 7 (de torenbouw van Babel), en Genesis 38:16. Op al deze plaatsen is sprake van machtsmisbruik. Opmerkelijk is dat de combinatie van de woorden ‘kom op’ en ‘opdat niet’ (in de NBV vertaald met ‘voorkomen’), uitsluitend hier voorkomt en in het verhaal van de torenbouw van Babel in Genesis 11:4. Hier worden steden gebouwd, net zoals in Genesis 11:4 een stad gebouwd wordt. De schrijver lijkt hierop te zinspelen.

Verstandig handelen: Bedoeld is verstandig handelen ten behoeve van zichzelf.

Ten aanzien ervan: Dit ontbreekt in de NBV na ‘verstandig handelen’. Met het woordje ‘ervan’ wordt het volk Israël bedoeld. Het wordt als collectief (enkelvoud) genoemd terwijl de Egyptenaren in vers 10-14 met het meervoud aangeduid worden.

Uit het land wegtrekken. Hiermee geeft de farao zijn uiteindelijke bedoelingen bloot. Als hij echt gevreesd had dat Israël een soort vijfde colonne zou kunnen worden, zou hij ze juist weggejaagd moeten hebben.

Volgens Hirsch is de betekenis van dit vers niet duidelijk. Is de farao bang dat de Israëlieten uit Egypte wegtrekken? Maar ze waren tevoren geen slaven, en zodoende ook niet onontbeerlijk voor de Egyptische economie. Of was hij bang dat ze zich vanuit Gosen over heel Egypte zouden verspreiden?

Sarna zegt: De farao wilde in de nijldelta zijn hoofdstad bouwen. Door de Israëlieten tot slaaf te maken had hij goedkope arbeidskrachten en tegelijk ontnam hij hen hun grond. Ook Nachmanides heeft deze opvatting.

Waarom wordt hier gesproken van ‘wijs omgaan met’ en niet ‘vernietigen’? Het antwoord van Ramban hierop is: De farao en zijn adviseurs vonden het niet verstandig de Israëlieten om te brengen. Zij waren namelijk op uitnodiging van een vroegere heerser naar Egypte gekomen, en hen nu ombrengen zou een grove schending van de gastvrijheid zijn geweest. Bovendien zou de Egyptische bevolking niet zomaar accepteren dat een bevolkingsgroep zonder directe aanleiding uitgeroeid zou worden. Een derde factor was, dat als de farao zich plotseling vijandig ging gedragen, de Israëlieten mogelijk in opstand zouden komen, om zo te voorkomen dat ze afgeslacht zouden worden. Pas in de loop van de tijd ging hij de Israëlieten zo onderdrukken dat men niet opmerkte dat dit een vijandelijke daad was. Daarom was de eerste maatregel een vorm van extra belasting. Het werd heel normaal gevonden dat vreemdelingen extra belasting moesten betalen. Toen dat niet het gewenste effect had, probeerde hij via de vroedvrouwen de pasgeboren jongetjes te doden. Toen dat ook niet werkte, gaf hij bevel aan zijn eigen volk om elk manlijk kind in de rivier te werpen. Dit bevel werd niet aan de legeroversten gegeven, maar aan het hele volk. Als de Israëlieten bij het gerecht protesteerden, werd hen gezegd dat zij met bewijzen moesten komen; dan zou hen recht gedaan worden. Toen ook deze maatregel geen effect had, gingen de Egyptenaren agressiever te werk. Zij drongen de huizen van de Israëlieten binnen om de jongetjes te zoeken en in de rivier te gooien. Dit is de betekenis van de uitdrukking ‘zij kon hem niet langer verbergen’, in Exodus 2:3.

Of is in dit vers al sprake van ongemotiveerde agressie, alleen op grond van het feit dat de Israëlieten bestaan? De gedachte hierachter is dat de vreemdeling geen rechten heeft. Fields: Onderdrukking is vaak het tragische gevolg van achterdocht, jaloezie, minderwaardigheidsgevoelens, gekoppeld aan economische en sociale rivaliteit.

11-Er werden slavendrijvers aangesteld die de Israëlieten tot zware arbeid dwongen. Ze moesten voor de farao de voorraadsteden Pitom en Raämses bouwen.

Zware arbeid: dwang(arbeid).

Voorraadsteden. Ook koning Salomo en Josafat bouwen voorraadsteden. Zie 2 Kronieken 32:28.

farao. Een Egyptisch woord dat 'grote huis' betekent. Oorspronkelijk was het alleen de naam van het paleis. Vanaf de 18^e dynastie ook voor de koning zelf.

Pitom. Betekenis: 'huis van (de godheid) Toem'. Een Egyptisch woord.

Ramses. Het tegenwoordige Qantir. De betekenis van Ramses is 'huis van (farao) Ramses'.

Uit opgravingen is gebleken dat deze stad in de tijd van farao Ramses II met behulp van Semitische slaven herbouwd is. Het was de noordelijke hoofdstad van de farao's in de 19^e en 20^e dynastie.

12-Maar hoe meer de Israëlieten onderdrukt werden, des te talrijker werden ze. Ze breidden zich zo sterk uit dat de Egyptenaren een afkeer van hen kregen.

Zich uitbreiden. Het lijkt alsof dit woord een combinatie is van twee woorden uit vers 7, namelijk 'vruchtbaar zijn' en 'wemelen'. Het is een bekend verschijnsel dat sociaal lagere klassen kinderrijker zijn dan de hogere klassen.

Een afkeer krijgen, walgen.

13-14-Daarom beulden ze hen af en maakten ze hun leven ondraaglijk met zwaar werk: ze moesten stenen maken van klei en op het land werken, en ze werden voortdurend mishandeld.

Afbeulen: Er staat 'laten werken onder bruut geweld'. Hoewel hier een kanttekening bij te plaatsen is. Het woord 'pèrèch' dat hier gebruikt wordt in Leviticus 25 drie keer gebruikt ten aanzien van de afscheiding tussen het heilige en het heilige der heiligen. In Ezechiël 34:4 betekent het ook 'bruutheid'. Laten werken in afzondering zou ook een aspect te kunnen zijn.

Benno Jacob zegt: het onderwerp 'Egypte' als degene die de slavernij instelt, wordt consequent met het meervoud aangeduid. Alle Egyptenaren zijn hierbij betrokken, en niet alleen de heersende klasse, zoals in Exodus 12:33 en 14:30. Israël wordt vaak als enkelvoud aangeduid. De Israëlieten zijn nog een amorfe massa. In Exodus 2 komt de omkering. Daar onderscheidt zich één familie, een vader, een moeder en een dochter.

Ondraaglijk maken: Eigenlijk: bitter maken, verbitteren. Overal elders wordt dit woord verbonden met het woord 'nèfèsh', persoon/wezen. Benno Jacob zegt: Dat dit woord hier ontbreekt, komt omdat de schrijver zo aangeeft dat de Egyptenaren wel het leven van de Israëlieten bitter kon maken, maar niet hun wezen kon aantasten.

Stenen van klei. Het gaat hier over bakstenen en mortel. In het land Kanaän werd voor de bouw natuursteen gebruikt, want er was daar geen rivierklei. In Genesis 11:3 bij de torenbouw van Babel worden de twee woorden 'bakstenen en mortel' ook gebruikt.

Cassuto zegt: de Israëlieten worden 'Hebreeën' genoemd als de schrijver hun vreemdelingschap wil aanduiden. Zie bijvoorbeeld Genesis 14:12 en Jona 1:9. Maar vooral hun geringe maatschappelijk importantie wordt hiermee aangegeven. Zie Genesis 34: 14 en 17 en 41:12. Als de Israëlieten vrije mensen zijn worden zij 'kinderen van Israël' genoemd, zelf als de farao van hen spreekt (Exodus 1:9). Als zij tot slaven gemaakt zijn worden zij

‘knechten/slaven’ genoemd. Ook in Egyptische teksten wordt ook van ‘Hebreeën’ gesproken als er sprake is van mensen die gedwongen in dienst van de farao waren.

#

15-Bovendien gelastte de koning de Hebreeuwse vroedvrouwen, Sifra en Pua geheten, het volgende:

Gelasten. Er staat gewoon ‘zeggen’. Hier is geen sprake van een officiële uitspraak, maar iets dat in een persoonlijk onderhoud gezegd wordt.

Koning van Egypte. Deze uitdrukking komt ook voor in vers 17 en 18. In vers 11, 19 en 22 wordt ‘de farao’ gebruikt. Als ‘koning van Egypte’ is hij gezagsdrager.

Hebreeuwse vroedvrouwen. O.a. N. Leibowitz meent dat Egyptische vroedvrouwen bedoeld zijn. Het woord ‘vroedvrouwen’ komt zeven keer voor in deze pericoop!

Sifra. Betekenis: ‘schoonheid’. Deze naam komt voor in een Egyptische lijst met slavennamen, en komt overeen met Oegaritische namen.

Pua. Betekenis: ‘jonge vrouw, meisje’. Ook deze naam komt in het Oegaritsch voor. Deze twee namen zouden echt niet Egyptisch zijn, eerder Israëlitisch. Deze twee vrouwen lijken op de Egyptische godinnen, Isis en Nephtys, die ook als vroedvrouwen fungeerden. Laat de schrijver Sifra en Pua als tegenhangers van hen hier optreden?

Cassuto merkt op dat de namen van deze vrouwen en hun geringe aantal verklaarbaar is uit de poëtische kenmerken van dit verhaal. Ook is het mogelijk dat het aantal Israëlieten veel kleiner was dan het in Exodus 12:37 genoemde aantal.

Jopie Siebert-Hommes zegt: De schrijver heeft slechts twee woorden nodig om de farao mee aan te duiden. Voor de vroedvrouwen gebruikt hij negen woorden.

16-Als u de Hebreeuwse vrouwen bij de bevalling helpt, let dan goed op het geslacht van het kind. Als het een jongetje is, moet u hem doden; is het een meisje, dan mag ze blijven leven. Vers 15 begint met ‘en hij zei’. Ook dit vers begint weer met ‘en hij zei’. De reden dat dit herhaald wordt zonder dat iemand anders iets zegt kan zijn omdat de namen van de twee vroedvrouwen ertussen staan. Maar taalkundig lijkt in vers 15 een zogenaamde ‘aposiopesis’ te zijn, dat is een weglating. Achter ‘en hij zei’ hoort altijd te komen wát iemand zei. En dat ontbreekt hier. Zo’n weglating roept een bepaalde spanning op: Wat wilde de koning in vers 15 zeggen? Wel, hier in vers 16 wordt dat duidelijk omdat hij opnieuw het woord nam en uitsprak wat hij wilde zeggen. We kunnen alleen maar gissen waarom hij aanvankelijk dit niet wilde/kon uiten. Was zijn bevel te gruwelijk om onder woorden te brengen? Of aarzelde hij om een andere reden?

Als het een jongetje is: Deze vertaling ligt wel ver van het Hebreeuws af, want daar staat iets als: Jullie moeten op beide stenen letten: als het een jongen is moeten jullie hem doden. Het is niet duidelijk wat op deze plaats met dit woord ‘beide stenen’ bedoeld is. De dualis ‘beide stenen’ wordt ook gebruikt in Jeremia 18:3, waar sprake is van de stenen van een pottenbakker. Daar zullen de bovenste en onderste steen van de draaischijf bedoeld zijn. Op de bovenste steen stond het te vormen voorwerp, en met zijn voet draaide de pottenbakker de onderste steen rond. De draaischijf was tussen de benen van de pottenbakker, net als het kind tussen de benen van een barende vrouw.

Velen denken dan ook dat met dubbelsteen hier in Exodus een baarkruk bedoeld is. Maar een baarkruk bestond uit twee stenen náást elkaar en niet de een boven de ander. Rabbijn Hirsch meent dat Als in Jesaja 37:3 gesproken wordt van een baarkruk staat daar het woord ‘mashbeer’. Maar Preuss, in zijn standaardwerk ‘Biblical en Talmudic Medicin’, betwijfelt of ‘mashbeer’ wel ‘baarkruk’ betekent. Het zou ook ‘baringskanaal’ kunnen betekenen. Dit zou ook beter overeenkomen met het werkwoord ‘shabar’, dat ‘breken’, ‘uitbreken’

betekent. Een andere opvatting, die o.a. door Durham, Cohen en Tsefat aangehangen wordt, is dat met ‘beide stenen’ de testikels van het mannelijk kind bedoeld zijn. Jaap van Dorp, hoofdvertaler van het NBG pleit hier ook voor, en men ziet zijn opvatting dan ook op een verborgen wijze terugkomen in de NBV. Dit zou ook overeenkomen met Prediker 3:5 waar de uitdrukking ‘stenen wegwerpen’ en ‘stenen verzamelen’ een seksuele betekenis zou hebben.

17-Maar de vroedvrouwen hadden ontzag voor God en deden niet wat de koning van Egypte hun had opgedragen: ze lieten de jongetjes in leven.

Ontzag hebben: De schrijver lijkt hier een letterspel toe te passen. Hier wordt het woord ‘jaré’ gebruikt, en in vers 16 wordt ‘raäh’ gebruikt (in de NBV met ‘goed opletten’ vertaald).

Sarna: Deze twee vrouwen zijn het eerste voorbeeld van burgerlijke ongehoorzaamheid.

God: Hier wordt niet de eigennaam van de God van Israël gebruikt (JHWH), maar de algemene aanduiding ‘God’.

Over het gebruik van de godsnamen ‘Elohiem’ (God) en JHWH zegt Cassuto: In de afsluitende gedeelten van Genesis (met uitzondering van het poëtische 49:18), en in het begin van Exodus, tot aan de openbaring aan Mozes wordt de naam ‘Elohiem’ gebruikt. Daardoor wordt aangegeven dat de Israëlieten hun geestelijke band met JHWH niet vastgehouden hadden. Ze bleven wel geloven in de godheid, maar beseft van een persoonlijke God hadden ze niet meer. Mozes werd de eerste die weer een persoonlijke band met God kreeg.

Ontzag voor God kunnen ook heidenen hebben die JHWH niet kennen. Zie Genesis 20:11 (Abimelech) en Deuteronomium 25:18 (Amalek, die niet vreesde).

In leven laten. Ibn Ezra zegt dat dit betekent dat de vroedvrouwen niet alleen de jongetjes in leven lieten, maar dat zij hen het leven gaven (dat is namelijk de echte betekenis van deze werkwoordsvorm) door hen van water en voedsel te voorzien. Ook Durham vertaalt: zij hielpen de jongetjes leven.

18-Daarom ontbood de koning de vroedvrouwen. ‘Wat heeft dit te betekenen?’ vroeg hij hun. ‘Waarom laat u de jongens in leven?’

Wat heeft dit te betekenen? Er staat: Waarom hebben jullie gedaan, deze daad? Dit ‘waarom’ drukt een zekere verwondering uit. Er wordt een nadere uitleg gevraagd: ‘hoe zit het?’ De koning lijkt iets te haperen, en zo’n hapering kan een uiting zijn van emotie. De ironie is dat de vroedvrouwen juist niets gedaan hadden.

De vorm ‘jullie hebben gedaan’ komt verder alleen voor in Ezechiël 33:26, waar staat: Jullie hebben verfoeilijke dingen gedaan. Klinkt deze betekenis in de tekst van Exodus door?

Waarom: Met dit woord begint de farao zijn vraag. Hier lijkt hij zijn vraag wat toe te spitsen met ‘namelijk’.

19-De vroedvrouwen antwoordden de farao: ‘De Hebreeuwse vrouwen zijn anders dan de Egyptische: ze zijn zo sterk dat ze hun kind al gebaard hebben voordat de vroedvrouw er is.’

De farao: de schrijver duidde hem steeds aan als ‘koning van Egypte’. Zo gedroeg hij zich tegenover de vroedvrouwen. Maar deze eigengereide vrouwen antwoordden hem niet met de aanduiding van zijn positie, maar met de algemene aanduiding ‘farao’, dat ‘groot huis’ betekent. De farao zou de vertegenwoordiger moeten zijn van een huis waar ieder zich thuis voelt.

Sterk zijn: Letterlijk ‘levend’(ig) zijn ze. Dit woord is vrijwel gelijk aan het woord dat ‘wilde dieren’ betekent. Ook Rashi veronderstelt wel dat hier een vergelijking gemaakt wordt met krachtige dieren. Rashbam ontkent dit ten stelligste.

20-God zegende het werk van de vroedvrouwen, zodat het volk zich sterk uitbreidde.

Het werk zegenen: Er staat gewoon: ‘En God deed de vroedvrouwen goed’. Misschien is het ook mogelijk te lezen: ‘God liet de vroedvrouwen goed doen’.

21-En omdat de vroedvrouwen ontzag voor God hadden, schonk hij ook aan hen nakomelingen.

Nakomelingen schenken: Letterlijk staat er: Hij maakt voor hen huizen. Met ‘huizen’ kunnen wel gezinnen bedoeld zijn, maar er wordt niet expliciet van nakomelingen gesproken.

Aan hen: het woord ‘hen is hier mannelijk! Zou dit een toespeling zijn op het krachtige optreden van deze vrouwen?

22-Toen gaf de farao aan heel zijn volk bevel om alle Hebreeuwse jongens die geboren werden in de Nijl te gooien; de meisjes mochten in leven blijven.

Bevel geven. In vers 15 ‘zei’ de Farao, hier gebiedt hij.

Alle Hebreeuwse jongens: Letterlijk ‘elke zoon die geboren wordt’. Het is duidelijk een verspreking, want Farao zal alleen de Hebreeuwse jongens bedoeld hebben, zoals de NBV vertaalt. Maar dit zal een ironische weergave van de schrijver zijn. In Exodus 2 komt de voorspelling van Farao uit, als blijkt dat Mozes’ moeder dit bevel letterlijk opvolgt, maar op een andere manier dan Farao bedoelt.

Na drie paragrafen van zeven verzen was hier het 22^e vers als afsluiting.

Geraadpleegde commentaren: de BHS, Bible Works, Cassuto, Childs, Coats, Durham (WBC), Fields, Hamilton, Hirsch, Houtman, Benno Jacob, Jagersma, Klitsner, Oosterhuis, Rashbam, Rasji, Sarna, Siebert-Hommes, van Uchelen, Vervenne en W.Vogels.